

Л. С. СТРИГУЛЬ, канд.екон.наук, доцент НТУ «ХП», Харків
М. В. КИТАНЬ, магістрант НТУ «ХП», Харків

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглянуто основні проблеми аналітичного обліку виробничих запасів. Досліджено напрямки вдосконалення аналітичного обліку виробничих запасів та його інформаційне забезпечення. Розглянуто шляхи використання автоматизованого обліку виробничих запасів на підприємствах, а також приведено згруповані задачі при машинній обробці інформації обліку виробничих запасів.

Ключові слова: виробничі запаси, удосконалення обліку запасів, первинні документи, організація документообігу, накладні, лімітно-забірні картки.

Вступ. Для формування ринкової економіки в Україні необхідне виробництво конкурентоспроможної продукції та її реалізація на внутрішньому та зарубіжних ринках. Одночасно основною передумовою здійснення господарської діяльності більшості підприємств є достатній обсяг та раціональне використання виробничих запасів. З переходом до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, низка питань обліку надходження та використання виробничих запасів потребує додаткового дослідження і наукових розробок. Також невирішеними є питання удосконалення документального оформлення операцій руху виробничих запасів та організації внутрішньогосподарського контролю за їх надходженням і використанням, з метою підвищення ефективності виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку виробничих запасів висвітлені у працях відомих вітчизняних учених-економістів. Значну увагу їм приділяли Бутинець Ф.Ф., Валуєв Б.І., Голов С.Ф., Жилкіна Л.В., Гуцайлук З.В., Кужельний М.В., Єфіменко В.І., Кірейцев Г.Г., Лінник В.Г., Рудницький В.С., Ткаченко Н.М., Сопко В.В., Смоленюк П.С. Зокрема, Поплюйко А.М. аналізував облік виробничих запасів на підприємствах машинобудування [1]; Рибалко О.М. та Болдуєва О.В. досліджували вдосконалення обліку виробничих запасів на підприємствах загалом [2].

Проте, у процесі реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку відповідно до вимог міжнародних стандартів змінюються вимоги до обліку виробничих запасів на підприємствах України. Незважаючи на те, що виробничі запаси стали одним з перших об'єктів обліку та підлягали досить ретельному контролю, окремі питання щодо обліку виробничих запасів залишаються недостатньо вивченими і вимагають детального розгляду. [1].

Мета дослідження. Метою статті є дослідження сучасних проблем та напрямків вдосконалення ведення обліку виробничих запасів на підприємстві.

Постановка проблеми: з переходом до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, ряд питань обліку надходження та використання виробничих запасів потребує додаткового дослідження і наукових розробок. Також невирішеними є питання удосконалення документального оформлення операцій руху виробничих запасів та організації внутрішньогосподарського контролю за їх надходженням і використанням з метою підвищення ефективності виробництва.

Матеріали та результати досліджень. Головною передумовою успішного здійснення виробничого процесу як основної ланки діяльності господарського суб'єкта є наявність і раціональне використання виробничих запасів.

Багатьох економістів турбують проблеми розвитку та удосконалення обліку та контролю виробничих запасів. Основною гіпотезою дослідження є припущення, що методологія і організація обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами потребує удосконалення. Зміни необхідні насамперед у частині підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємства. Одним напрямом вирішення даних проблемних питань є запровадження на підприємстві інформаційних технологій обробки економічної інформації

Під час обліку виробничих запасів виникає багато розбіжностей. Насамперед це пов'язане з тим, що на багатьох підприємствах облік запасів ведеться паралельно декількома підрозділами з різною метою: Часто виникають ситуації, коли за даними одного підрозділу залишок запасів є, а в обліку іншого – залишків немає.

Окремою проблемою є пересортування, яке може бути викликане як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. До суб'єктивних причин належить і людський фактор, тобто помилки співробітників, викликані не недостатньою кваліфікацією бухгалтера чи комірника, а відсутністю потрібних знань. Через це інформація з одного й того ж документа може бути неоднаково відображена в обліку різних підрозділів.

Особливо нагальною постає проблема автоматизації документації оперативного та аналітичного обліку виробничих запасів. Вирішення цих проблем полягає в розробці основних напрямів і конкретних рекомендацій з удосконалення методики обліку виробничих запасів, в їх оцінці при вибутті, методики проведення аналізу ефективного використання виробничих запасів, а також посиленні інформаційної та контрольної функцій обліку в управлінні виробництвом [1].

Автоматизація бухгалтерського обліку сировини й матеріалів передбачає створення трьох рівнів управління обліковим процесом на хлібопекарському підприємстві: нижній (об'єднує виробництво, збут, склад сировини та склад матеріалів); середній (об'єднує операції з руху сировини, матеріалів); верхній рівень (надає інформацію для головного бухгалтера).

Недоліки застосування комп'ютерної програми з обліку виробничих запасів полягають у тому, що підрозділи, які співпрацюють із складом, потребують більш оперативної інформації про надходження сировини і матеріалів, тому необхідно автоматизувати облік приймання та передачі на склад сировини, автоматизувати комплексне розсилання звітності про надходження сировини і матеріалів іншим підрозділам [3].

На практиці трапляються різні варіанти організації машинної обробки інформації обліку виробничих запасів. Вони залежать від методології обліку, способів оцінки запасів, складу і групування задач, особливостей організації інформаційної бази, технічних засобів, що використовуються для обробки.

При машинній обробці інформації обліку виробничих запасів задачі доцільно згрупувати наступним чином:

- 1) облік та контроль за надходженням запасів на склади підприємства;
- 2) облік і контроль наявності та руху запасів на складах і в експлуатації;
- 3) облік та контроль вибуття запасів зі складів підприємства на сторону;
- 4) облік переоцінки виробничих запасів;
- 5) відображення операцій із виробничими запасами в облікових реєстрах.

Кожну поставлену задачу доцільно розділяти на підзадачі. При цьому повинно враховуватися, що облік виробничих запасів здійснюється на складах та в бухгалтерії підприємства.

Управлінці мають забезпечити максимально ефективні результати виробництва за рахунок підтримки достатнього, але не надмірного, рівня виробничих запасів. Правильно організована система надходження та вибуття запасів сприяє раціональному процесу виробництва на всіх стадіях виготовлення та випуску готової продукції виробничого підприємства. Це обумовлює необхідність у отриманні повної та достовірної інформації про надходження, наявність та рух виробничих запасів.

Аналітична та синтетична облікова інформація є основою для управління виробничими запасами підприємства. Без чітко організованого обліку руху запасів апарат управління не зможе виконувати чітку роботу підприємства, не зможе захистити себе від конкуренції.

За процесом руху виробничих запасів допомагає слідкувати розгалужена система аналітичного обліку. Аналітичні рахунки групують за видами товарів, матеріально відповідальними особами та ін. Рахунки аналітичного обліку використовуються для контролю за зберіганням і рухом виробничих запасів, їх оцінки, порівняння з даними складського обліку, а також для підведення підсумків інвентаризації [4].

Система управління запасами характеризується великою кількістю факторів, які впливають на її ефективність. Загальні вимоги, які висуваються до такої системи, залежать від таких цілей:

- 1) орієнтованих на підприємство: швидкість отримання матеріалів, товарів та інформації;
- 2) орієнтованих на ринок: відповідність управління ринковій стратегії; здатність до адаптації;
- 3) пов'язаних із системною інтеграцією: розподіл завдань управління за видами продукції; цілісна система персональної відповідальності за виконання замовлення;
- 4) орієнтованих на виробничий потік: систематичність контролю за процесами управління у виробництві; узгодження окремих процесів управління.

Придбані (отримані) або вироблені запаси зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. При цьому, надходження запасів на підприємство можливе шляхом придбання їх за плату, виготовлення власними силами підприємства, внесення до статутного капіталу, одержання підприємством безоплатно;

Проблемі обліку виробничих запасів приділяється значна увага, оскільки від організації їх обліку залежить розвиток як підприємства так і економіки країни в цілому. Необхідною умовою підтримання виробничого процесу на підприємстві є наявність достатньої кількості виробничих запасів.

Аналізуючи в цілому діяльність підприємств з питань обліку виробничих запасів, можна виокремити наступні негативні аспекти:

- низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;
- невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;
- обмеженість контролю використання виробничих запасів тощо.

Шляхи подолання проблем ведення обліку виробничих запасів зводяться до наступного :

- 1) підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств, яке забезпечується запровадженням інформаційних технологій обробки економічної інформації;
- 2) удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів;
- 3) узгодження механізмів бухгалтерського і податкового обліку виробничих запасів;
- 4) обґрунтування системи обліку матеріальних витрат на освоєння нової техніки і технології виробництва;
- 5) чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств;

- 6) уточнення класифікації та методики оцінки виробничих запасів;
- 7) визначення передумови раціональної організації обліку виробничих запасів на підприємствах[5].

Дані методи ґрунтуються на діалектичному методі наукового пізнання, який охоплює загальнонаукові та методичні прийоми дослідження економічних процесів, а також емпіричні прийоми обліку та контролю виробничих запасів. У процесі дослідження можна застосовувати такі методичні прийоми, як аналіз і синтез; абстрагування (для визначення чинників, що впливають на поведінку запасів); документалістики (для встановлення достовірності досліджуваної інформації, удосконалення документообігу); розрахунково-аналітичні прийоми (при побудові таблиць та проведенні розрахунків); узагальнення та реалізація результатів (при формуванні висновків та пропозицій); інформаційних технологій ПЕОМ та інші методичні прийоми.

У наш час існує необхідність й одночасно можливість впровадження нових організаційних і методичних підходів у вирішенні проблем обліку запасів, пов'язаних, з одного боку, з переходом на ринкові відносини й міжнародні стандарти, з іншого – з широким впровадженням комп'ютерних технологій.

Важливим напрямом удосконалення організації оперативного й складського обліку запасів є раціоналізація форм документів, документообігу й всієї системи оформлення, реєстрації й обробки документів.

Розмаїтість форм облікових документів, у тому числі лімітно-забірних карток, істотно ускладнює роботу з обліку матеріальних ресурсів на заводських складах виробничих підрозділів, у групах відділів матеріально-технічного постачання.

Лімітно-забірні картки, як правило, оформляються на підприємствах нерегулярно і надходять у відділи матеріально-технічного постачання і у бухгалтерію у великій кількості й в основному під кінець місяця. Відповідно до правил систематичного споживання ресурсів відпущення матеріалів систематичного споживання у виробництві оформляється лімітно-забірними картками, а у всіх інших випадках матеріальними вимогами.

Подібні надходження облікових документів на обробку й характерну тенденцію збільшення їхньої кількості до кінця місяця значно ускладнюють роботу заводських складів і у групах матеріально-технічного постачання[6].

Насамперед, повинні бути уніфіковані документи, на основі яких виробничі підрозділи одержують сировину, матеріали, покупні готові вироби із заводських складів (лімітно-забірні картки, забірні картки, вимоги і накладні і т.п.).

Представляється доцільною розробка єдиної форми документа (на відпущення матеріалу), призначеної для машинної обробки. У цей документ варто включити всі об'єкти основного і допоміжного виробництва під відповідними кодами, які б указували напрям використання матеріальних

ресурсів – основні виробни, запасні частини, товари народного споживання, разові замовлення, ремонтно-експлуатаційні потреби.

Єдина форма такого документу може бути розроблена й у рамках окремої області, що дозволить внести єдність в систему реєстрації і обробки документів за умови використання ЕОМ. Як вихідні документи в системі складського обліку щодо кожного виробничого підрозділу з ЕОМ видаються такі машинограми: оборотна відомість по обліку руху матеріальних ресурсів; відомість розподілу матеріальних ресурсів за напрямками витрат[7].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що практичне застосування перелічених напрямів удосконалення обліку запасів вітчизняними підприємствами призведе до підвищення результативності їх фінансово-економічної діяльності. Вирішення комплексу суперечливих та дискусійних питань обліково-аналітичного управління виробничими запасами є актуальним для більшості підприємств і потребує подальших досліджень.

Список літератури: 1. *Поплюйко А.М.* Облік і аналіз використання виробничих запасів (на прикладі підприємств машинобудування Полтавської області): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / А.М. Поплюйко; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2008. – 17с. 2. *Рибалко О.М.* Вдосконалення обліку виробничих запасів / О.М.Рибалко, О.В.Болдусва // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2008. – №6. – С. 210–215. 3. *Партин Г.О.* Основи бухгалтерського обліку: навч. посібник. / Г.О. Партин, А.С. Мороз. – Львів: Інтелект, 2003. – 250с. 4. *Балашук Д.М.* «Значення обліку виробничих запасів в управлінні підприємством»/ Д.М.Балашук // 69-та студентська науково-технічна конференція / Національний університет «Львівська політехніка». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С.404-406 5. *Приймачок О. М.* Облік виробничих запасів і аналіз ефективності їх використання: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / О.М. Приймачок; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2005. – 19 с. 6. *Сопко В.* Бухгалтерський облік: Навч. посібник. для студ. спец. «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / В. Сопко та ін. – Тернопіль: Астон, 2009. – 496с. 7. *Чебанова Н.В.* Бухгалтерський фінансовий облік. Посібник / Н.В. Чебанова, Ю.А. Василенко. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – 672 с.

Bibliography (transliterated): 1. Poplyuyko A. M. *Recording and analysis of the use of inventory (for example, machine building , Poltava region)* : Abstract. Dis. candidate. Econ. sciences: 08.06.04 / A.M.Poplyuyko ; Kyiv . nat. Econ. Univ . - K., 2008. – 17p. 2. Rybalko A. M. *Improving accounting inventory* / O.M.Rybalko , O.V.Bolduyeva // countries and regions. Series: Economics and Business . - 2008. - №6. - P. 210-215. 3. Partin GO *Basics of buhgalterskogo obliku : navch . posibnik . / GO Partin , AS Frost . - Lviv : Intelekt , 2003. - 250 p.* 4. Balashuk D. M. *"The value of inventory accounting in enterprise management "* / D.M.Balashuk // 69 and Student Scientific Conference / National University "Lviv Polytechnic" . - Lviv : Publishing House of Lviv Polytechnic National University , 2014. - P.404-406. 5. Prymachok A. *Accounting for inventory and analysis of the effectiveness of their use* : Author. Dis. candidate. Econ. sciences: 08.06.04 / AN Prymachok ; Kyiv . nat. Econ. Univ. - K. , 2005. - 19 p. 6. V. Sopko V. *Accounting: Teach. Manual. for students. spec. "Accounting and audit" of higher education* / V. Sopko et al. – Stockholm : Aston , 2009. - 496p. 7. Chebanov N. V. *Accounting Financial Accounting . Guide* / NV Chebanov , YA Vasilenko. - K. : Publishing House "Academy" , 2002. - 672 p.